

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve
Edebiyat komitesi çıkarır

YIL : 2 SAYI : 18

1 İKİNCİ KÂNUN 1940

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Matbaası

İÇİNDEKİLER

	Sahife
1 — Yeni Yıla girerken N. T.	531
2 — Çorum tarihine aid vesikalar H. T. Dağlıoğlu	532
3 — Şeyh Muhiddin Yavısı R. Rami Arıncı	535
4 — Müverrih Âli ve Ahfadı Çorumda Nazmı Tombuş	538
5 — Türk Vicdanı İhsan Mağdenoğlu	547
6 — Halk Dilinden ağıt *	552
7 — Çorumlu Maniler Eşref Ertekin	555
8 — Halkevi Raporları *	558
9 — Yerli haberler *	561
10 — İlâve vesikalar, fotoğraflar *	

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve Edebiyat komitesi çıkarır

Yıl : 2 1 KÂNUNUSANI 940 Sayı : 18

YENİ YILA GİRERKEN

N. T.

Takvimden dökülen son yapıtlar da tarih sahifelerine karışmış bulunuyor.

Geride kalan hadiselerin, oluşunu, geçişini, değişmelerini ciltleri arasında saklıyan tarih, ne yazık ki; insan oğullarına eskisinden daha şerefli hikâyeler nakledececek, daha mesut sahneler gösteremeyecek, tâ! mağra devrindeki dedelerimizin başından geçenleri, geniş ölçüde bir defa daha tekrarlamış olacaktır,

Tarihin henüz pek görpe ve tâkatsiz bir yavrusu olan medeniyet, ve bir lahza huzur, bir an sadet ! feryadile inleyen beşeriyet, şimdi kahhar ölüm saçan yıldırımlar altında pek muztarip ve zebun

En aciz ferdinin burnu kanamasına bile tehammül edemiyen cemiyet, en gülbüz ve genç evlâtlarının kanlarını sel gibi akıt-

maktan dilhûn

İşte yeni senenin ilk günleri de bu gibi harb, fecayinin gönülleri tutuşturan, sınırları uyuşturan acılarile meşhun

Tarihte her zaman bir dönüm noktası yaratmış olan âsil ve kahreman Türk milleti, kıyaset ve basiretine inanub iman ettiği, Millî Şefi İnönünün emir ve kumandası altında ahvalin inkışafını, emin bir sulh koruyucusu sıfatıile, kemali vakar ve sükûnetle beklemektedir.

Harikalar yaratan büyük milletimiz şüphesiz ki, deruhde ettiği bu mukaddes vazifeyi de başaracak, yakın bir atide dünyanın sulh saadetine kavuşmasının en büyük âmili olacaktır.

Bu hayırlı isteklerin tahakkuku temennisile, aziz yurddaşlarımızın yeni yılını kutlular, uğurlu sonuçlar dileriz.

Çorum Tarihine ait vesikalar

H. TURHAN Dağlıoğlu

Bu makalemizle Çorumun 17-inci, 18 inci ve 19 uncu asırlarına ait beş vesika neşrediyoruz. Bu vesikalar Çorumun bu devirlerdeki durumunu aydınlatması ve bazı tarihî hakikatları ihtiva etmesi itibarile dikkate şayandır. Bu vesikaların hepsi de İstanbulda Başvekâlete bağlı hazinesi evrakın dahiliye kısmı evraklarından istinsah edilmiştir. Birinci vesika 1111 H. 1699 M. tarihli bir vesika olup İskilipte Kaya ağı köyü sakinlerinden Hacı Mahmud isminde bir adamın oğlu Osman hakkındaki bir davasına laiddir. Bu vesikaya nazaran Osman kırmızı boya kazmak suretile maişetini temin etmektedir.

Ömer Beşe ve Hüseyin Beşe isminde iki adam Ömerin bir define aradığını ileriye sürerek kavga etmişler ve bununla da kalmıyarak kaza kadısına şikâyetle bulunmuşlardır. Netice olarak bunlar iddialarını isbat edememişler-

dir. Bu meseleye dair İskilip kadısı Hüseyin tarafından İstanbulda divana bir arize gönderilmiştir. Bu arizenin yukarısında sadrazamın olması muhtemel bulunan şöyle bir yazı vardır. (Hilafı şeri rencide olunmaya deyu hüküm) bunun altında da (emrimdir) ve (sah) işaretleri vardır.

İkinci vesika ise 1137 H. 1724 M. tarihli Zennun abad kadısının yine sadarete gönderdiği bir arize olup Evhat adındaki kariye sakinlerinden Okatlı oğlu Ali ile Elvan Çelebi tekkesinde evlâdl vakıftan Şeyh Ebubekir ve Ağca Mehmed ismindeki kimseler hakkındadır. Arizanın mütaleasından anladığımız nazaran Sivas mütesellimi Rışvan zade Ömer bey celbimal yani rüşvet alabilmek için bunlara hırsızlık ve daha bir takım uygunsuzluklar isnad ederek bunları nefyettirmeğe muvaffak olmuştur. Halbuki bunların bigünah oldukları halkın muracaatı ile anlaşıldı-

ğundan afleri istirham edilmiş ve sadaret tarafından da af ve itlakları emredilmiştir. Bunların afleri hakkındaki derkenar arizenin altında görülecektir.

Zennun abad kazası Ahmed Vefik paşaya göre Amasyaya tabi bir kazadır. (1)

İkinci vesika ise bunu tamamlayan bir hüküm olup Çorum kazası naibine ve Sivas mütesellimi Ömer beye aynı tarihte yazılmıştır. Çorum sancağında Direklibeli denilen yerde bir mikdar eşkıyanın zuhur ettiği ve bunların şekavette buldukları ve binaenaleyh bunların tecziyeleri emredilmektedir. Bu eşkıyalara Çorumun ileri gelenlerinden Damad Ömer efendi ile Okatlı oğlu Alinin yardım ettikleri bildirilmekte olduğundan bunların nefyedilmeleri ayrıca bildirilmektedir.

Bu iki vesikadan birisi cemaziyelevvel ayında, diğeri ise daha sonra yani aynı senenin şaban ayında yazılmıştır. Binaenaleyh haksız yere nefyedilen kimseler Zennun abad kadısı Seyid Ömerin arizesi üzerine affedilmişlerdir.

Üçüncü vesika ise 1210 H. 1795 M. tarihli bir vesikadır. Bu vesika hazinesi evrakın M. Cevdet tasnifinin dahiliye kısmında

10212 numarada kayıtlıdır. Bu vesika bize Tunadaki Adakebir yani adakale muhafızı mirimirandan Mahmud paşanın Çorum sancağı tevcihine dairdir. Mahmud paşa adakale muhafızı olarak kalacak ve yerine eski mütesellim Mehmedin azliyle Çorum sakinlerinden Baki efendi zade Ömerin mütesellim olarak Çorum sancağını idare eyliyecektir. Bu vesikada Baki efendi zade Ömer hakkında şitayışkârane cümleler vardır.

Dördüncü vesika ise 1240 H. 1824 M. tarihli Çorum livası mütesellimi Hassa silâhşorlarından Hacı Mustafanın bir arizasıdır. Bu arizanın İstanbulda sadarete gönderildiği baş taraftaki elkaptan anlaşılmaktadır. Mütesellim Hacı Mustafa İskilip kazasının asayişinden şikâyet etmekte ve buranın bir erazil yatağı olduğunu ve mezkûr kaza sakinlerinden Topçu oğlu Ahmedle kürt Mustafa namındaki adamların yeniçerilik iddiasında bulduklarını yazmaktadır. Bunların bir çok fenalıklarını fakir fukaraya, ırz ve namusa tecavüzlerini yazan mütesellim bunların nefyedilmelerini rica etmekte ve Çorum kadısının da ilâmından keyfiyetin daha iyi anlaşılacağını ilâve eylemektedir.

Beşinci vesika ise 1215 H. 1800 M. tarihli bir vesika olup hazinesi evrakın M. Cevdet kısmının dahiliye tasnif kısmında 1802 numarada kayıtlı bulunmaktadır. Bu vesika Çorum kadısı Emir Kenan zade Abdullah efendi tarafından İstanbula gönderilen bir arızaord. Buna nazaran kadı Çorum sakinlerinin bir muracaatına vasıta olmakta ve halkın çekmekte oldukları sıkıntıyı tebarüz ettirmektedir. Bu vesika bize bu tarihlere Çorumda büyük bir zelzelenin olduğunu, bir çok evlerin yıkıldığını ve bu yüzden bir çok kimselerin memleketlerini terk ederek Kahireye ve Misira hicret ettiklerini, bundan başka zuhur eden büyük bir yangında memleketin yanmış olduğunu anlamaktayız. Zelzele ve yangın neticesinde harap olan Çorum halkından hükümetin bir takım hizmetler ve bu meyanda askerî hizmetlerin ifası için deve kervanları istemesi halkın şikâyetini mucip olmuş ve keyfiyetin İstanbulda

devlet kapısına yazılması kadıdan rica edilmiştir. Neticenin nasıl bir şekilde karşılandığını ve halkın bu haklı şikâyetine terceman olan kadıya veya sancak mütesellimine ne şekilde cevap verildiğini bilmiyoruz. Ancak bu vesika sayesinde Çorumun 16. inci ve 18. inci asırlarda zelzelelerden harap ve bir çok yangınlara sahne olduğunu ve bir çok Çorumluların bu yüzden memleketlerini terk ederek Misira kadar gittiklerini anlıyoruz.

Bu vesikalar bize Çorumun muhtelif zamanlardaki dahilî vaziyetini en vazih şekliyle bildirmesi itibarile mühim birer vesika mevkiinde bulunmaktadır. Geçmiş günlerin bu gibi hususiyetleri bilinmedikçe bir memleket tarihi yazmanın ne kadar güç olacağını tahminde güçlük çekmeyiz. Bu ve bundan sonra diğer neşredebileceğimiz vesikalarla Çorumun geçmiş zamanlarındaki hayatını aydınlatmağa çalışacağız.

Hicrî 9 uncu asırda yaşayan Semerkantli Molla Mehmed Semerkantte yetişmiş ve orada ölmüştü. (1) Babaları ölünce oğulları meşhur riyaziyeci ve heyetsinas Alâeddin Ali Kuşçu, Mustafa ve Abdülgani (2) milâdî 1494 senesi sonlarında Anadoluya gelerek Mustafa İskilibin üç buçuk kilometre doğusunda şimdiki Bağ özü adı ile anılan Direklibel kasabasına yerleşmişti. (3) Evlerinin yerinde bu gün İskilibin Sıracettin mahallesinden Kartal oğlu müte-

[1] İstanbulda Millet kütüphanesi memurlarınan ve şeyh Muhiddin Ebüssud kolundan torunu sayın Suud Yavısı tarafından bize gönderilen ailelerine ait çok kıymetli not. S. 1 ve yine Suud Yavısı tarafından gönderilen Ebüssud ailesi şeceresi. 1

[2] Adı geçen şecerede ve Suud Yavısının notunda Abdülgani not. s. 1 - 4 Sicilli Osmanide Abdünnabi C. 2. S. 70. Donanma mecmuası s. ne 2. No. 13. S. 1272. Müstekim zade Süleyman Saadeddinin (Devhatülmeşayih) ina atfen Suud Yavısının notu. S. 4.

Şeyh Muhiddin Yavısı

RIFAT ARINCI

veffa Mustafa efendinin bağı mevcuttur. (3)

İskilipte Zeyniye tarikatı şeyhi olarak uzun zaman tedrisatla da meşgul oldu. Ali Kuşçu ise İstanbula giderek yerleşti. Ve Osmanlı ilim âleminde riyaziyeci Ali Kuşçu diye tanınmıştır. Ali Kuşçu, Türkistanda iken meşhur Ulu beyin kuşçusu olduğundan bu lâkabı almıştı.

Direklibel her nasılsa Arap tesirinde kalarak bir zamanlar (İmad) adını da almıştır. Bundan dolayıdır ki, bu zatın (Mustafa İmadî) adı ile anıldığını görüyoruz. Bazı tarihçiler Fahreddin adını da verirler. (4) Direklibel yani İmad

[3] İskilipte yetişen ihtiyar hocalarla bu aile alâkadar olanların ifadesine göre ve mahallinde farafımızdan yapılan araştırmalara göre.

[4] Eşşeyh Fahreddin İskilibî (Şeyh Yavısı) derler. Müellifinden Ali Kuşçu merhumu damadı ve Ebüssud efendi merhumu ceddidir. Evliya Çelebi seyahatnamesi c. 2, S. 407 - 408.

şehirinde Muhiddin isimli bir oğlu doğdu. Çok zeki olan Muhiddin İstanbul, İskilip ve Amasyada tahsil ederek Amasya valiliği zamanında Bayezid Veliye muallim oldu. (5) Federi Mustafa İmadî şimdiki şeyh Yavısı camii civarında bulunan zaviyesinde vefat ederek cami batısındaki türbeye defnolundu. Şeyh Muhiddin babası yerine İskilipte Zeyniye tekkesi şeyhi olmuştu. Amcası ve hocası (6) Ali Kuşçunun kızı ile evlenerek İstanbul'a yerleşmeğe vesile hazırladı. Simavlı kadı Bedrettinin varidat isimli eserini şerh ettikten sonra şöhreti artmıştı. Bayezid Veli tahta geçer geçmez, hocasını hatırladı ve İstanbul'a getirerek şimdi Meteres tekkesi denilen İstanbul'daki müderris tekkesini yaptırıp şeyhi oraya yerleştirdi. Ve kendisine Hünkâr şeyhi tayin etti. İlime yavısı gibi yapıştığından (yavısı) lakabını da o verdi. Şeyh,

[5] Ulûmu zahiriye ve batiniyeyi Ali Kuşî ve şeyh Muslihiddin Koçevî ve İbrahim Kayserî'den ahzeyledi. Sultan Bayezid Hana saltanata teşriflerini ihbar etti. Ve hünkâr şeyhi namını aldı. Sicilli Osmanî C. 4. S. 342.

[6] Ali Kuşçunun biraderzadesi olup sahibi keramet olup şerhi varidat yaptı. Hadis nakline mecaz idi. Sicilli Osmanî C. 4. S. 342.

İkinci Bayezid sayesinde temin ettiği İskilipteki servetinden yüzlerce köy, çiftlik, han, hamam, değirmen vesaire gibi arazi, emlak ve akarını İstanbul şeriyeye mahkemesinde 906 cemaziyel evvelinde kendisi sağ kaldıkça kaydı hayat şartı ile, öldükten sonra oğullarına ve kocaya varımıyan kızlarına kaydı hayat şartı ile vakfetti. İskilibe döndükten sonra hicrî 920 de İskilipte öldü. Babası Mustafa İmadinin yanına gömüldü. Bir müddet sonra oğlu Ebüssuut efendi türbesini tevsi ve tanzim etti.

Şeyh Muhiddin Yavısının Çorum Evkaf Müdürlüğü kayıtlarından kopye edilen ve adı yukarıda geçen vakfiyesinden anlaşıldığına göre şunları vakfetmiştir :

İskilipin Viranseki Divanı köylerinden İskilip ve Katar kazaları (şimdiki fevkattarik yani yolüstü köyü Katar kazasının merkezi idi) arasında müşterek tatlar köyünün hepsi, İskilibin Savcı köyü, Katar kazasının Karaağaç köyünün hepsi ve köy içindeki iki değirmen, Ez köyü ve tevabii, demirciler köyünün 5/8 i, çukur köyün 14/80 i ve o civardaki İskilip kasabasına ait arazi, Hayrullah köyünün 7/24 ü ve Bezirganlı arazisinin 3/8 i ve han, Eski köy, Akgöl, Viran-

sekü, Ahmetce, Eynehacı, (bu köyler Viranseki divanınındı) Sivas özü divanı mülakatından Nihadin ve kuttekin köylerinin 14/80i Hacı divanınının 4/32 si, Karakanın 7/27 si, Kerameddin köyü, Taytak, Satıyüzü, Kızılveran, Deliler, Yukarı artuk, Aşağı artuk, Emirşah, Şağuca, Soluca, Kelkân, Kuruçay, Kızılcalar (bunlar İskilip ve Katar kazaları ile Sivas özü divanı mülhakatından idi) Boyluca, Alikı, İskilipteki hamam ve hama muttasıl hanlar, İskilip kasabası civarındaki çaylar üzerinde dönen Bayezid Velinin şeyh Yavısı

oğullarına vakfettiği değirmenler sorgun köyünün hepsi, Kozçıklar ve Naharlar ve tabileri, Bayezidin vakfettiği arazi üzerindeki ve kasaba civarındaki yayla ve değirmenlerin hepsi, Bağözü civarında bulunan değirmen, Veled Yakub, Saraç Mustafa ve kardeşleri bağları, Yusuf Fakih veresesi arazisinin hepsi, Evlököy bağları, Uluköy civarındaki arazi, pespes civarındaki bağlar, armut ve cevizlerden ibaret idi. İskilipte meydan çayı üzerindeki Şeyh Muhiddin camii onun kıymetli eseridir. (*)

[*] Bu vakfiyenin bir sureti de kütüphanemizdeki (vakfiyeler, fermanlar, hükümler, teeditnameler) defterinin 46 nci sahifesinde kayıtlıdır. R. R. A.

Müverrih Âli ve Ahfadı Çorumda

Manzum, mensûr eliyi müte-caviz asârın müellifi ve bahusus (Kühûlahbar) namındaki tarihin muharriri olmakla tanılan Mustafa Âli efendinin (Tarih Encümeni külliyyatı) meyanında tabettirilen (Menakıbı Hünerveran) isimli eserine fazıl mütetebbi, muhterem üstad İbnilemin bay Mahmut Kemal tarafından bir dibace yazılmış, bu eserde Âlinin âsar, ahlak ve hayatı- eserlerindeki ifadeleri istîşhat edilerek- incelenmiş ve aydınlatılmıştır.

Âlinin matbu, gayri matbu eserlerinden kısmı azamının müte-addit nushaları da tetebbû edilmek suretile meydana gelen bu eserin ne kadar büyük bir emek, he derece âli bir himmet mahsulü olması lâzım geleceğini izaha hacet yoktur kanaatindeyiz. Muhterem üstad bu telifle (Âli) namını müverrihin eserlerinden fazla ibkaya hizmet etmiştir diyebiliriz.

Yalnız bu tedkiknamenin ya-

NAZMI Tombuş

zıldığı zaman görülebilmesine imkân olmyan bazı vesaikin son zamanlarda ele geçmesi bu kıymetli esere bazı malûmat ilâve edilebileceği mülâhazasını tevli d ettiğinden bu vesikalardan istihraç edebildiklerimizi yazmak cüretinde bulunacağız. Mevzua girmeden evvel ismi geçen tedkiknameden ictibas etmek suretile Âlinin hal tercümesi hulâsasının kısaca tekrarını faydeli bulmaktayız.

Âli, Hacı Ahmed isminde bir kimsenin oğludur. Büyük babası Abdullahtır. Abdulmevlâ, Abdulvehhap isimlerle de anılmış.

Âli 948 senesi muharreminin ikinci pazartesi gecesini saat birde Geliboluda doğmuştur. Altı yaşında mektebe verilmiş, 960 da (Habib Hamidi) efendiden kâfiye 965 senesinde de yurddaşı (Sürurî) den tefsir ve fıkıh ile (vücuti zehni) risalesini okumuş, ilmiye tarıkında mülâzemet payesi almıştır.

Evvelce (Çeşmi) mahlası kul-

lanırken sonradan Âli mahlasını ihtiyar etmiştir. 968 senesinde ilmiye meslekin-den ayrılarak kitabet yolunu tutmuş, Kütahya emiri şehzade Sarı Selimin divan kâtibi olmuştur. Bu esnada bir aralık İstanbula gelmiş, Süleyman Kanuniye bazı manzum ve mensûr istihramneler takdim ederek mazharı mükâfat ve atıfet olmak istemişse de (Şehzade maiyetinde divan efendisidir. Kendisine efendisi riayet etsün. Şehzade ademleri İstanbulda durmasun git-sün.) deyü ferman sadır olması üzerine Şehzade nezdine avdet etmiş fakat şehzadenin lalası Hüseyin paşa ile araları açıldığından Şam beylerbeyi sabık lala, Mustafa paşanın daveti üzerine 970 senesinde Şama gitmiş, 976 senesine kadar mumailleyhin divan kitabeti vazifesini ifa ve bu sırada kâh Şamda kâh Halepte ikamet eylemiştir. 976 senesinde Mustafa paşa ile Mısıra gitmiştir. Paşası hakkında yaptırılan bir teftiş esnasında Âli'ye de bazı kabahatler isnat edildiği için Kilis valisi Ferhad paşaya iltica eymiş, 977 de (Rahatün-nüfus) ismindeki telifini Manisada emir bulunan Şehzade Üçüncü Murada takdim ve anın şefaatinamesile İstanbula gelmiştir.

(Hefti meclis) namındaki eserini İstanbulda sadrazam Sokullu Mehmed paşa namına ithaf ederek 30, 40 bin akcalık bir zeamet veya memuriyete talip olmuş isede umduğuna nail olamamış, Rumeli hududunda verilen bir vazife ile İstanbuldan uzaklaştırılmıştır. Bu vazifede kılıç ve kalemle gösterdiği bir çok yararlıklara mükâfatan 50, 60 bin akcalık bir zeamete vasıl, Bosna beyler beyisi Ferhad paşanın da divan kâtipliğine nail olmuştur.

Veliâhd iken Manisada görüş-tüğü ve eserlerini sunarak himayesine mazhar olduğu Üçüncü Murad padişah olduktan bir kaç sene sonra yani 984, 985 seneleri esnasında Bosnadan İstanbula gelmiştir.

Yeni padişaha (Cülusnamei bahariye) namile bir kaside ve yeni yaptırılan bir kayık münasebetile vesair vesileler ile müteaddit manzume ve medhiyeler ve bahusus (Zübteddüttevarih) namında bir eser takdim etmiş yeni bir vazife ile terfihini istemiş isede kendisine (Meratibi âliye ve süfliyeden hiç bir köşe gösterilmemiştir.)

985 de Gürcüstan ve Azerbaycan, Şirvan taraflarına serdar nasbedilen Lala Mustafa paşa Âlinin de münşilğine tayinini hoca Sadet-

tin efendi vasıtasile padişah'tan iltimas ettirerek tayin emrini almıştır. Bu suretle Gürcüstan taraflarına giden Âli iki sene Mustafa paşanın kâtipliğini yapmıştır. Gösterdiği yararlıklara mükâfat olarak maliye defterliklerinden birine tayini için Mustafa paşa tarafından yarım ağız yapılan iltimas ve inhadan hiç bir tesir hasıl olmadığından İstanbul'a (bir gazeli garra) göndererek hizmeti tûrâ yani nişancılık istemiş i'ede bu talebi dahi is'af olunmamıştır.

Nihayet 986 da Halep timar defterdarlığına tayin olunmuş, Trabzunda zahire tesellüm, hıız ve nakli, yolların tanzim ve tathiri gibi bazı mühim hizmetleri de hüsnü ifadan sonra mahalli memuriyeti olan Halebe gitmiştir. İlâve vazife olarak bu esnada Van serhattı muhafızlığında da bulunmuştur.

986 dan 991 tarihine kadar beş sene bu gibi masrafi iradından çok kârsız mansıplarda kaldığından müteaddit tavsiye ve istida namelerle İstanbul'a alınarak nişancılık vazifesine kaydedilmesini rica etmiş isede bu muracaatlarından faideli bir netice elde edemediğinden Üveys paşa ve zevatı sairenin tavsiye namelerini hamilen İstanbul'a

gelmiş, şark seferlerine dair yazdığı (Nusratname) ve şehzade Mehmedin sünnet düğünü hakkında tertip eylediği (Camiil hubur derme-calisi sürur) namındaki eserlerini padişah Murada takdim ile tekrar nişancılık hizmetine tayini ricasında bulunmuş fakat bir türlü naili emel olamamış, bilâkis Halep defterdarlığından da azlolunarak iki sene kadar boşta kalmıştır.

993 de tayin edildiği Erzurum defterdarlığında altı ay kadar ifayı vazife ederek sene nihayetinde Bağdat mal defterdarlığına tahvili memuriyet etmiş, pek az bir müddet sonra bu vazifeden de azlolunarak 997 senesine kadar mazulen İstanbul'da ikamet eylemiştir.

997 da Sivas defterdarlığına tayin ve yine o sene içinde azledilmiştir. Bu hicri seneye tesadüf eden ilkbaharda (Cidde emaretine tayini haberine intizaren maiyeti halkı ile Çorum kasabası civarında elli gün kadar çadırlarda oturmuş at çayırlatmış ve (Mirkatülcihad) isimindeki eserini bu sırada yazmıştır.

998 senesinde telif ve Üçüncü Murada takdim ettiği (Rıyazülsalikin) nam eserinde nereye defterdar tayin olunmuş ise azil haberinin kendinden evvel oraya vardığından

şikâyet etmesinden butarıhte mazul bulunduğu anlaşılmaktadır. Şevval 1000 tarihinde yeniçeri kâtipliğine tayin, muharrem 1001 nihayetlerinde azlolunmuştur. Bu azil, Fatih civarında yaptırılmakta olan bir binada 300 kadar yeniçeri ve acemi oğlanının çalıştığını padişah Üçüncü Murad görerek binanın kimme âit olduğunu sormuş, yeniçeri kâtibi Âli kulunun olduğu cevabını alınca azlini irade etmiş olmasından ileri gelmiştir.

Mazul bulunduğu 1001 tarihinde bir ara maskatı re'si olan Geliboluya gitmiştir.

(Kühühlahbar) da defterhane emaretine tayin edilerek bir kaç sene bu vazifeyi ifa ettiği bildirilmekte isede tarih gösterilmediğinden ne vakit tayin ve azlolunduğu anlaşılamamaktadır.

1003 senesinde ikinci defa yeniçeri kâtipliğinde bulunmuştur. Müddeti malûm değildir.

1004 muharreminde Amasya sancak beyliğine ve ikinci defa olarak Sivas defterdarlığına tayin edilmiş, bu esnada uhdesine tevdi edilen vazâif 12 ye balığ olmuştur.

1004 şevvalında Kayseri sancak beyliğine iki defa tayin ve azlolunmuş, birinci memuriyeti yirmi

sekiz, ikincisi kırk iki gün devam etmiştir. 1007 senesi nihayetinde Cidde emanetine tayin olunmuş, Rebiyülahir ayından sonra 1008 senesi tarihinde Ciddede vefat etmiştir. Âli merhumun eserlerinden en mühimmi yüz otuz parça mehazamüracaat ederek yedi senede meydana getirdiği (Kühühlahbar) nam tarihidir. ki; hilkatî ademden 1006 hicret yılına kadar zuhur eden vekayii şamildir.

Eserin Fatih Mehmed zamanına kadar olan kısmı beş cilt olarak tabedildiği halde müverrihin kendi yaşadığı devre ait hadisatı ihtiva eden en mühim kısmının bastırılmamış olmasını muhterem üstad Bay Mahmud Kemal (bu kısmın ne sebeple tabedilmediği meçhuldür) diyerek mübhem bırakmış, her ne sebebe mebni ise izahını iltizam etmemiştir.

Muhterem Fazlın afüvlerine sığınarak bu husustaki düşüncelerimi yazacağım.

Muhterem üstadın kıymetli tetkik namesinde de işaret edildiği veçhile (Kühühlahbar) ın bundan sonra tabedilecek kısmı Fatih Mehmed zamanına taallük etmekte ve Alâiye fethi münasebetile Osman oğulları hanedanı aleyhinde pek

mühim muahaza ve tarizleri muh-
tevi bulunmaktadır.

Gerçi bu gibi bahisleri sansor
edilmek suretile tarihin tabına de-
vam mümkün olacağı düşünülse bi-
le, Osman oğullarından yalnız bi-
risine değil bunların hanedanına
top yekûn taan ve teşnide bulu-
nan bir müellif eserinin neşrinde
ısrar, ozamanın icabatına göre ubû-
diyete ve sadâkâta münafi görüle-
rek müteşebbisleri hakkında nükbet
ve felâketi bais olabileceği endi-
şesile tarihin tabına devamdan sar-
fî nazar edilmiş olması kuvvetle
muhtemeldir.

Hammer'in (Âli) yi Osmanlı
müverrihlerinin en doğru sözlüsü
olarak takdir ve tavsiye etmesin-
de de bu ve bu gibi tarizlerin
dahl ve tesiri olması müstebad de-
ğildir. Bu muahazaların hak ve
hakikate ve zamanın siyasi icabat
ve idarî ilcaatına ne derece teva-
fuk ettiğini tedkik ve izah, mevzu-
umuz haricindedir.

Yalnız ehemmiyetine binaen
bu bahsi aynen aşağı dercediyoruz.

(Yirmi üçüncü hadise : Vilâyeti
Alâiye fethidir ki Karaman beyler
beyisi gedik Ahmed paşaya buy-
ruldu ve hakimi sabık Kılıç Ar-
slan bey bitarikilistiman ol memle-
keti teslim kıldı. Zira ol diyar, Ka-

raman vilâyetinin harasetine bais
ve medar ve umumen Anadolu
memalikinin emniyetine kârsazınus-
rat asâr tasavvur olunup alınması
vacibattan bilindi ve mezbur Kılıç
Arslan bakayayı âli Selçuktan
olmağın milkinden bedel ivaz ve
rilip âla eyyühal ol milki vasul-
aktar zamime vilâyeti haraset asâr
olmasına teveccühü namüvecceh
buyruldu. Bu veçhile Sultan Meh-
med han namdar padişahı memali-
ki keremsitan keremgerdar olup
her cihetle memlekette vüsat, ber-
ren ve bahren saltanatta füşat
mukarrer iken ol makule hakimi
hasip ve nesip ölkâi muhakkarine
tamâ kılmak şarı şerifi bülent işi-
hallerine düşmezdi ve ceedi alaları
Osman hane tebel ve tûğ ve alem
gönderüb zuhuruna ruhsat veren
velinimetleri ve payü pestü bünya-
nı devletleri Sultan Alâeddin nes-
linden ancak bu merdi dindar ka-
lup ol havalide kanaatle rüzgârın
geçirirken elbette bu vilâyet bana
lâzımdır. Deyü tav'an ve kerhen
talep kılınması davayı âlem giri-
birle serfirâzânı şahân anılmasına
yetişmezdi. Faraza ol memleket
memaliki meyânında bir gerekli
vilâyet olduğu takdirce ya mezbu-
rin inkırazı ömrüne dek tevakkuf
etmek gerekti ve yahut âp ve ha-

vade ve mahsulü badi bevade an-
dan miğnidar bir eyaletle teselli-
yet eylemek gerekti. Alelhusus
milketi alâiye lebi deryada vaki
ve nevahi ve kurası azade yerde
şayi eknafi vasi etrafı sabi bir kö-
şe idi. Cidden talepleri hırsı kiş-
vergirliğe mahmul olmadan gayri
mahlas yogıdı. Galiba Osmanlıda
hakikat olmaz deyü beynennas me-
seli meşhura ve ol hanedanın ha-
nedanına iyilik yaramaz deyü ma-
lumun eman olan suhani mezkûra
bu hususa binaen imiş. Bazı vüzera
ve esdikanın hakkı hizmetleri bi-
linmemek ve cüzi behane ile teceb-
bür ve teannüd vadilerinde katlet-
tirilmek cibilletlerinde merkûz o-
lan mürüvvete ibtinaen imiş. Eger-
çiki müverrih mevlâna İdris nev'a
tedarik etmiş, mezbur Kılıç Arsla-
nı hükkâmı Âli Selçuk bakayasın-
dan yazup hariçten bir şahıs olmak
üzre göstermiş. Halâki hükkâmın-
dan değil ol salâtini maziyenin ev-
lâdı benatındandır. Farazaki hük-
kâmından dahi olsa ecdadı ile ec-
dadı emcadı bir asitaneye yetişüb
bir merdi müslimi mergup iken
tav'an ve kerhen memlekete alın-
mak münasip nesne değil idigüne
taarruz etmemiş. Ve bilcümle miri
miran bulunan gedik Ahmed pa-
şayıkârdan bermucibi fermanı âli-

şan Karaman askeri ile hakimi bi-
günahın kasdına dâl oldu ve mem-
leketlerin canibi saltanata lâzım ol-
muştur. Mukabelesinde bundan alâ
vilâyetle riayetiniz mukarrerdir.
Deyü nameler gönderdi. Mezbur
Kılıç Arslan dahi mikdârını bilüb
küllühu lec ve inad netice vermi-
yeceğini idrâk kılub bah nahah
yüz yıldan beri mutasarrıf olduğu
milki mevrusunu teslim etti. Külli
inayet ve ezafı muzaaf ıvazlarla
riayet ümidine deri devlete gitti.
Halâki derdmende memlihalar cüzi
zeamet gösterildi. Ve Alâiye gibi
alâ ve bibedel vilâyetten bedel
bir nahiyeyi kalilül amel tevcihi re-
va görüldü. Mezbur dahi imtisalen
lilemir egerçiki gömülciniye vardı,
lâkin ol makule cefaya tehammül
edemeyüb kurbinde vaki kavala-
dan bir gemiye girüb Mısır Sultanı
yanına gitti. Azizi Mısır ve sair
hükkâmı asır mezburun hakkın-
da mürüvveti istigrap eylediler. Hir-
sı mal ve cah bu mertebe caiz de-
ğildi deyü söylediler. Az zaman
geçmeden Kılıç Arslan Mısırdan
Acem vilâyetine nuhzat etti ve ol
derdiser ile sefer esnalarında
memleketi bedeniyesini dahi kabızı
ervah tapşırıldı.) [*]

[*] Menakıbu hünerveran başlangıcı
sahife 54.

Âlinin, hangi aileye sıhriyet peyda ettiği meçhuldür. Bir tarih kıtasına nazaran 976 veya 984 senesi ramazanında doğan bir oğlunu (Fazlullah) tesmiye ettiği anlaşılmaktadır.

* * *

Dergimizin vesikalar kısmında Âli ve evlâtlarile âlakadar olan ve şimdiye kadar münderecatı incelenmemiş bulunan ferman, hüccet, vakfiyelerden ibaret olmak üzere onüç parça vesika neşredilmiştir[*]

[*] Vesikalardan sekizinin sureti dergimizin birinci sayısında ek olarak 1 - 8 sıra numaralarında neşredilmiştir. Bunlar Çorum Umumi kütüphanesinin 2/1745 tasnif numarasında kayıtlı 1004 - 1005 hicri yıl tarihli Çorum şeriyet mahkemesi sicillinden çıkarılmıştır. Dördünün sureti de sekizinci sayımız vesika kısmının 64 - 67 sıra numaralarına dercedilmiş, fotoğraflara da dokuzuncu sayımıza iâve olarak intişar etmiştir. Son dört hüccet Çorumdaki Kurd oğlu medresesinin ilk teessüsünden beri Ebaenceddin müteselsilen müderrisi olan Lelebici zade ailesinden Hacı Ahmed Feyzi efendi merhumun evrakı meyanında bulunmuş ve oğlu Sabit Lelebici tarafından komitemize tevdi edilmiştir. Yedinci nüshamız vesika kısmı elli altı sıra numarasında müntezir Kurd oğlu vakfiyesinin sureti de Çorum vakıflar idaresi vakfiye defteri ikinci cildinin 219 sahifesinde mukayyedir.

Bu vesile ile, şeriyet mahkemesinin bu sicillini ve ayrıca 1250 tarihli diğer bir sicilli ve sözü geçen hüccetleri ele geçirüb

Bunları üç kısma ayırarak her birerlerini bu tasnif dairesinde tahlil, tahlil ve izaha çalışacağız.

A — Vesikanın altısı Âli sağ iken cereyan eden münferid vekaliyet münhasırdır.

Bunlardan iki sıra numarasile neşredilen tezkire sureti Çorumdaki bazı mukataa mültezimleri borcunun Sivas hazinesine teslim ettirilmesine dair olup Tokattan yazılmıştır. Rebiyülahır 1004 tarihlidir. Bunda yalnız Âlinin mukaddema mültezimlere tezkire vermiş olduğu bilmünasebe bildirilmekte ve başkaca bahse tealluku olan hadise bulunmaktadır.

Yedi sıra numarasındaki ramazan 1004 nihayeti tarihli vesika Amasya mevlevi hanesine aid, Çoruma tabi bazı köylerin 1004 senesi vakıf hasılatının defterdar hüsnü muhafaza etmiş olan ve şark bibliyografisi üzerindeki derin tetebbu ve malûmatı ile şöhret alan esbak Çorum müftisi fazılı muhterem Lelebici zade Hacı Ahmed Feyzi efendinin manevî huzurlarında kemali bürmetle öğilir, namı âlisini tebeil eyeriz. Ayrıca bu vesikaları mezkûr sicilden çıkararak toplayan ve üzerlerine nazarı dikkati celbeden Bay Eşref Ertekine ve nezdindeki mahfuz hüccetleri komitemize tevdi eden Bay Sabit Lelebiciye, bu vesikaların intişarına hizmetleri sebkeden Bay Neşet Köseoğlu ile İhsan Sabuncuya teşekkürü de bir vazife sayarız.

Mustafa efendi (Âli) ile Hayrünnas namında bir zat tarafından satın alındığını göstermektedir.

Âli muhakemede vekili tarafından temsil olunmuştur.

Sekiz, beş, altı sıra numaralarındaki vesikalar aynı hadiseye teallük etmekte ve yekdiğerinin mütemmimi bulunmaktadır.

Bunlardan sekiz numarada mukayyed olan vesika 3 Rebiyülevel 1004 tarihlidir. Sabık Erzurum defterdarı Mustafa efendiye (Âli) ve Çorum kadısına hitaben yazılmış bir fermanıdır. Diğer ikisi de şeriyet mahkemesi sicil kayıdır. Şaban 1004 tarihlidir. Bunların münderecatına nazaran :

(Çorumun çay [*] kariyesinde sakin Mustafa ; (Babam İbrahim ile şeriki, Hüseyinabad kazasındaki orta pare mukataasının üç seneliğini emini bulunan Erkulundan 150000 akçaya satın almışlardı. Bu parayı muhtelif tarih ve suretlerle gerek babamdan, gerek benden Erku lu tamam aldı. Ve yine hâlâ alacağım vardır deyü iddiada bulunuyor. Beni, kardeşimi hapsederek elimizdeki timar beratımız aldı. Bize zulmett.) diye şikâyette bulunmuş, aralarındaki hesaba ba-

[*] Elyevm mevcut, Çoruma iki saat mesafede bir köydür.

kılmak, tahkikat yapılmak üzere sabık Erzurum defterdarı Mustafa efendiye ve Çorum kadısına hitaben bir ferman almıştır. Âli de hakimden bir celpname alarak itimat ettiği yedi sekiz ademini Erkulunu mahkemeye getirmeğe memur eylemiş, Erku lu ise okla, kılıçla karşı gelerek bu ademlerin ikisini mecuruh etmiştir. Nihayet mahkeme huzuruna getirilen Erkulundan bu mesele için Âli bizzat mahkemede bulunarak dava açmış, davası da sabit olmuştur. Asıl şikâyetçi Mustafa da elindeki fermanı hakime ibraz ederek yine Erku lu aleyhinde şikâyet etmiş, tarafeyn isticvap olundukta davacı Mustafa fermanında yazılı iddialarını tekrar eylemiş, müddei aleyh Erku lu da cevaben sattığı mukataa bedeli için aldığı paralara makbuz verdiğini davacının timarını da 6600 akçaya bu borca karşı satın aldığını makbuzatından sonra davacının kendisine daha 20000 akça borcu kaldığını söylemiştir.

3 sıra numarasındaki vesika muhteviyatı da : Yine bu şikâyetçi Çayköylü Mustafanın Hüseyinabada tabi yirmi bir pare köydeki vakıf hissennin 1004 senesi mahsulünü, sabık Erzurum defterdarı Mustafa efendiye (Âli) sekiz bin akça-

ya satmış, bedelini almış olduğunu mahkemede ikrar ettirildiğini anlatmaktadır. Recep 1004 nihayeti tarihlidir. Mahkemede Âli bizzat bulunmuştur. Bu vesikalardan alınan malûmatla :

1 — Âlinin Çorumdan İstanbul'a yapılan bir şikâyeti tedkika Çorum kadisiyle beraber memur edildiği ;

2 — Amasya mirivalığı ile Sivas defterdarlığına munzam olarak uhdesine tevdi edilen on iki vazifeden birisinin de bu olabileceği ;

3 — Rebiyülevvel 1004 ile Şaban 1004 tarihleri arasında Çorumda bulunduğu ;

4 — Tedkik ve halline memur olduğu bir şikâyeti intaç etmeden ve hatta tedkika başlamadan biray evvel müşteki ile münasebeti tuc-

carıye tesis ettiği ;

5 — Memuriyette bulunduğu esnada da tüccarî mahiyette alışverişle ve bilhassa maliye ve evkafa az çok alakalı iltizam işleriyle işigal eylediği anlaşılmaktadır.

Yalnız Âlinin bu tarihlerdeki Amasya mirivalığı veya Sivas defterdarlığı unvanlarıyla anılmıyarak çok eski bir memuriyeti olan sabık Erzürum defterdarı sıfatıyla yadedilmesinin sebebini izah mümkün olamamıştır.

B — Beş vesikada, Âli, evlât ve ahfadına taallük etmektedir. Bunlardan :

4 sıra numarasındaki 15 Rebiyühahir 1005 orası tarihli ibranamede :

— Sonu Var —

“Claude Farrere,” den

TÜRK VİCDANI

O zaman da bir Türkiye idi

Bu, çok zaman evvel vaki olmuştu. Evim, karım ve bütün bunları takip eden şeylerden evveldi. O zamanlar temamile mesut idim. Hiç değil, mesut olduğuma dair hatıramın inanıyordum. Bu, şimdi temamile yeniden yade gelemede...

Uzun zaman oluyor !... o vakit bir Kânunusani sene başısını (saint sylvestre) de eski (saint albani) gemisinde geçiriyordum.....

Hatırlar mısınız ?... 1895 de Napoli prensinin yarışını kazanan bu küçük gemiyi, ben, biraz değiştirmiş uzun cevlanlara oldukça müsait iyi bir seyyah gemisi şekline sokmuştu. v. hadise de şundan ibaret. O sene «Saint albani» gemisi altı ayın devamınca beni Akdenizin bir ucundan o bir ucuna kadar gezdirdi. Nis, Cınova, Napoli, Korsika, Sicilya, Malta,

Çeviren
İHSAN Mağdenoğlu

Kataro, Korfo, İnebahti, Korant, Atine, Santoren, Rados, Kıbrıs «Bursa, İstanbul, Trabzun, Kafkas, açık yeşil zümrüt rengine bezenmiş Kırim» . . . Akşamın altın kırmızılığı veya sabahın minalı maisi içinde bilmem nerelere geminin demiri atılmıştır

Sözümün inahılsın ! Hakikaten bu anlar hayatımın en güzel çağı idi. Ve eğer şu keyfimi nihayete kadar takip etmek için kâfi derecede zengin olsaydım bu güzel zamanım daha temadi etmiş olacaktı. Lâkin (ata sözleri) hilâfına olsada gençlik asla birşey yapamıyor. Yirmi tonilâtılık bir geminin idaresi zavallı bir fakirin işi değil ; onaltı adamın yediğini yiyen sekiz taifemle, metrosu on iki franklık kollarındaki yaldızlı kordonlarını ifrata vardiyan birde

patronum vardı. Bundan başka «vasıl olmak istediğim şey» her limanda bir levazım tedariki zarureti vardı. Dedeleri korsanların evvelce baharat yüklü galerleri soymak için kurdukları pusu gibi İtalyanlar, Maltalılar, Rumlar da bu gün yatları gözetliyorlardı.

Artık gemi musaderesi suretile soygunluk veya yangınlar yok.. Lâkin şu da temamilen doğru, «Bejnemilel jandarmaya sadece imtiyaz» Yabancı artık katliam edilmiyor, fakat geminin teknesine kadar yağma berdevam

Akdeniz adaları otelcilerinin öyle ilânları var ki milyarder dostumuz (Vanderbilt) bile fazla siyah zeytün mübayaa ettirerek harabiyete dâçar edebilirler. Alehusus Eubenin Kalsi (*) şehrinde müsait zamanlarını bakkallık ile geçiren bir papas hatırlarım. Bu papas peygamberin oğullarını soymadığı için bizim, biz Hıristiyanların fidyeyi necatını almıştı. Gelecekteki merhalemiz Türkiye'nin Çanakkalesi olacaktı! bunu, bu günü dehşet hissederek, tehayyül ediyordum. Elbette gâvur kisesi, hiç şüphe yok bir hamlede bitecekti. Hakikaten öz ortudoksların Morali Türklere yaptıkları

[*] Yunanistan.

muameleleri bizlere de reva görürken şimdi bu münkirlerden ne beklemeli.. ? Bununla beraber (Saint albanı) Çanakkaleye doğru yelkenlerini şişiriyordu. Bir sabah solumda Trakyanın sarı, beyaz kayalıklarına, sağında achille ve patrocle tepelerine hakim olan on iki yeldeğirmenini gördüm. Boğaz ortada meydana çıkıyordu. (Saint albanı) boğaza girdi. Üç oltada, sahilde karışık şekilde yapılmış küçük Çanakkale şehri önünde idik.

Orada, güzel olan bu geçmiş günlerde Türk askerleri Boğazı muhafaza ediyorlardı. Yatı demirliyerek karaya çıkarmak için sandalı hazırlıyordum. Bir gün evel akşam yemeğimizi bir konserve ile yaptık. Bu son yemektir. Bir koyun satın almak bizim için artık bir lüks değildi. Sandal sahile yaklaşmak üzere idi. İşte tam bu esnada kutusundan çıkan bir şeytan gibi pususundan fırlayan büyük bir Türk nöbetçi askeri bağırıp çağırmaksızın namlusu ile nişan vaziyetine geçti ve bana derhal ciddî bir tavurla, yarım sağ ile geldiğim yere dönmemi emretti. Türk topraklarına çıkmak için icabeden pasaportu ahmakçasına unutmuşum. Vaziyet dikenli bir

şekil almıştı. Konsoloslüğün müdahalesini talep etmek mi.. ? Evel, elbet. Lâkin vaziyet üzerinde hayale kapılmıyordum. Çünkü bu hal çok batıl olacaktı. Fransız diplomasisi şekilci idi. Merasim şerefine öben açıklıktan ölmemya.

Hay kör olası şeytan ! Adım sende Türkiyedeyiz, Türkiye bahşiş memleketi değil mi ? diye düşünüyordum. (Dedi koduların sıhhatine de inanıyordum.) Kendi lehine temayüller getiren sikkelerin efsanevî zamanında turalı yazılı yirmi üç franklık bir Türk altununu kisemden çıkarıyor, uzaktan nöbetçiye göstererek ayaklarına doğru atıyor ve bana görünmesi nahoş tesir bırakan tüfengin üzerinden kalkmasını bekliyordum.

Meğer tasavvurumdan çok uzakmışım ! Namlu üzerimden kalkmıyordu. Türk lirası bir ayak darbesile sandalın içine düştü. Türk neferi, teniz ellerini bu altına temasla kirletmek bile istemiyordu

Ben mütehayyir idim ! Fransadan hareketimden beri ilk defa olarak Akdeniz halkından birisi böylece paramı reddediyordu.

Bu sebeple vaziyet pek okadar muthik değildi. Benim için

artık yata dönmekten başka çare kalmamıştı. Mahzun mahzun geri döndüm. Gün betaetle geçti. Hayalimde, konsolusla bir çok telgraflar teati eyliyordum. Bununla beraber, buna bir çarei hal bulunmaksızın gecede düştü.

Artık acıkiyordum.

Tam gece yarısı kararımı verdim.

Haydi çocuklar ! Sandalı hazırlayınız ! Temkinli olunuz ! Hususile gürültü yasak ! Kumandasını verdim.

Bir sandal geceleyin rıhtımın boyunca sıvışıyor, bu hal kimsenin nazarını celbetmiyordu. Ve sonra ne olacak !! İhtimal Türk askerleri de yatmışlardı. Filvaki askerler yatmışlardı. Müziç nöbet mahalli şimdi hiç kimseyi saklamıyordu. Karaya çıkmamız, su altındaki âlete dokunulmaksızın icra edildi.

Bir adamın nazareti altında ; sahilde sandalı bırakarak diğer adamlarım almış ihtiyatla rıhtımdan,hatta şehirden uzaklaşmak için acele ediyordum. Çanakkale bana pusularla dolu bir yer hissinin veriyordu.

Hayalimin mevzuu koyunu satın alabilmek için en küçük köy

şüphesiz kâfi gelecek ve tercihe şayan olup olmadığı bile tedkika müsaade etmiyecekti. Bir fersahlık mesafede, dahilde meydan ve pazarı olan bir nevi köy bulduk. Oraya vasil olduğumuz anda şafak sökmüştü. Henüz çobanlar ip-lerin kazıklara bağlanarak teşkil ettiği mahaller içinde sürüleri topluyor, sebzeciler toprak üstüne lahna, havuç, enginar, hindi-balarını yayıyorlar; bununla beraber memnuniyet bahş patates çuvalları köme halinde yığın teşkil ediyorlar, merkepler yüklerle gelmiş, bütün Anadolunun meyveleri semerlerden, küfelerden indiriliyor, hasır sepetler üzerinde sıralanıyordu.

Derhal alış verişe koyuldum. Hayretim çok artmıştı. Çünkü koyun, sebze, karpuz, üzüm, hepsi eşidilmedik, hayalî, inanılmaz bir surette ucuzdu, bu ne kadar garipti.

Türk esnafı çalmıyor, ihtikâr kat'iyyen yapmıyordu. Şu muamelem namuslu adamlarla cereyan etmişti. Cebelüttank'tan İstanbula kadar olan seyahatimde yegâne bir istisna idi.

Alıklaşmış, pazarlık yapmaksızın satın alıyor ve derhal bedelini tediye ediyordum. Namuslu

insanlar bu fırsattan asla istifadeyi düşünmüyorlar ve en sonraki mübayaalarım ilk evvel aldığımdan daha menfeatsiz görünmedi. Ruhumun derinliğinde Türkleri ve Türkiyeyi takdis ederek nihayet küçük hamulemi köyün vesait sahiplerinden kiraladığım iki eşeğe yükletiyordum. Ve sonra hemen Çanakkale yolunu tuttum.

Gün biraz ilerlemiş olduğu için nöbetçinin gözü önünde tekrar gemiye girmek öyle korkusuz bir şey olmıyacak. İhtimal şimdi nöbetçi de uyanıktı. Elimden geldiği kadar iki eşeği sürmekte iken birden bire köyden takibimize gönderilmiş bir atlı bize kavuştu. Ve vazih bir emirle yolu değiştirmemizi bildirdi.

Ey! . . . Şimdiye kadar çok iyi geçmişti . . . İşte müşkilât devresi açılıyor diye düşündüm, köy meydanında, gürültülü pazarın tam ortasında uzun sakallı beş altı adam bizi bekliyordular.

Bunlar kadı ile köyün müteberanı idi. Merasimkârane selâmlamağı politikaya muvafık buluyordum. Selâmım en vakur hatır nüvazi ile mukabele edildi. Lâkin bunlar beni aldatmamıştı. Kadının arkasında sıralanmış korkak tavurlu alış veriş ettiğim adam-

ları görüyordum. Hiç şüphe yok! Bu fakirler, münkir köpeklerle satıkları erzak dolayısıyla itham edilmiş ve şimdi de bunun cezasını çekeceklerdi. Ve, bunu çok güzel keşfetmişim. Mutehakkim tavurlu kadı evvel emirde iki eşeğimin yükünün indirilmesini ve havi olduğu erzakın mikdarını müş'ir listesinin tanzimini emretti.

Hepsi muayene edildi, çevrildi, tartıldı, hatta patateslere varıncaya kadar sayıldı. Tasavvur olunacak derecede benim, hiçbir veçhile şikâyeti mucip vaziyetim yoktu. Bunu daha vahim bir hale sokmak da istemem.

Satıcı esnaf yekdiğerini takiben ilerlediler. Şüphesiz, benim anlamadığım bir takım sorgular ve müdafaalar yapıldı. Hissine gayri rağlûp kadı, bir parmağı ile her domates, her salatalık satanları gösterirken sıkıntılı bir halde bulunan suçlular, cinayetlerini mu-tavaziane itiraf ediyorlardı. Husulâsa bir torba getirildi. Her satıcı kisesini çıkarttı, kadının eline bir kaç kuruşluk cezai nakdiyi bıraktı. Kadı bu paraları ağız açık duran torbaya koymazdan evvel tedrici bir surette tedkik ediyordu.

Herkes borcunu verüb bitirince torbanın ağız kapanarak bir kordonla bağlandı.

İşte ağcazâr vak'a asıl buradada başlıyor! Dinleyiniz! kadının bir işareti üzerine hamuleler tekrar iki eşeğe yükletilerek hepside bana iade edildi ve kadı . . . dinleyiniz . . . dinleyiniz . . . Kadı hatır nüvaz bir tavurla beni serbest bıraktı, bana bizzat para ile dolu torbayı verdi.

Gözlerimi müdhiş açıyorum. Çok ihtiyar ve az çok her lüzanı bilen camiin imamı vaziyeti bana izah için bütün bilebildiği fransızcası ile . . . Çünkü esnaf size satar-ken kazanmışlar . . . Evet . . . onlar yüzde on kâr yapmışlar . . . Halbuki bir yabancından kazanmak icap etmez diye telâffuzda bulundu. Zira kitapta (Yabancıya mü-safirin gibi muamele yapacaksın) diye yazılmıştır.

O vakit, başka yerlerde yazılı olan şeyleri Hususile (Mol-yerimizin) de (hakikaten evet . . . bir Türke vicdandan bahsetmek) diye yazdığını düşünün düşünün (Saint alban) gemisine avdet ediyordum.

Halk Dilinden :

A Ğ İ T (1)

Gök yüzünü kara bulut bürüdü
Çalkışladan sanki bir dağ yürüdü
Hasibe de köy içinde bir idi
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin beini

* * *

Kalbur almış öllüğünü (*) elemiş
Yavrusunu beşiğine belemiş
Uyu yavrum diye ninni söylemiş
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin belini

* * *

Beşikten yavruyu çezeyim derken
Çıkup selâmette gezeyim derken
Dalgalar içinde yüzeyim derken
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin belini

* * *

Yavruyu saklıyor kollar içinde
Beslemek istiyor güller içinde
Kurtulmaz gidiyor seller içinde
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin belini

[1] 22 Ağustos 939 salı günü Kayı köyünden sele giden bir geline söylenmiştir.

[*] Çocukları beşiğe yatırırken altına konulan bir nevi sert topraktır ki yaştan çabuk çamur olmaz.

* * *

Bu zalim sel sağı solu kapattı
Bu sel değil gökten inen afattı
Kayıdan götürüb Çorağa attı
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin beini

* * *

Bir yavrusu evde öksüz bakıyor
Gözlerinden kanlı yaşlar akıyor
Bu felâket çok yürekler yakıyor
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin belini

* * *

Anası da kendini atmak istedi
Fidan boylu kızın tutmak istedi
Sele bir can daha katmak istedi
Aldı eeller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin belini

* * *

Ana, baba, konu komşu geldiler
Ağlayarak düz ovaya doldular
Bir gün sonra cenazesin buldular
Aldı seller yavrusu ile gelini
Büktü Harun efendinin belini

Bu zalim baba pek ihtiyar bir köca
Ağlar gelini için gündüzle gece
Tanrının âfati var nice nice
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini

Bu felâket çok yavrusile gelini
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini
Bir yavrusu ahrı arşa dayandı
Sanki derin uykulardan uyandı
Gözlemlerinden uykulardan uyandı
Aldı seller yayrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini

Büktü Harun efendinin belini
Aldı eeller yavrusile gelini
Sela bir can baba katmak istedi
Fidan boyu kızın tutmak istedi
Anası ha kendini atmak istedi

Ağlayarak düz yavraya döndü
Aldı eeller yavrusile gelini
Ağlayarak düz yavraya döndü
Aldı eeller yavrusile gelini

Büktü Harun efendinin belini
Aldı seller yavrusile gelini
Büktü Harun efendinin belini

ÇORUMLU MANİLER

EŞREF Ertekin

658
Lâle der dağ adamı
Dağdolur dağ adamı
Şu senin kaşın gözün
Öldürür sağ adamı

659
Lâle derki dağ dağa
Çökmüş bir dağ bir dağa
Tevbe olsun sevmeyim
Senden gayri bir daha

660
Lâle der dağ eseri
Dağdolur dağ eseri
Sende sevda var ise
Bende de var eseri

661
Lâle lâle tek lâle
Meylim düştü pek yare
Boğazım halka zinçlr
Elim erse tek yare

662
Leyli gülüm düşte gör
Hayalda gör düşte gör
Düşenin dostu olmaz
Hele bir yol düşte gör

663
Leyli yarin gülleri
Akar çeşmim selleri
Gerdanda yahu çeker
Zülfü yarin tellri

664
Leyli yar atlan gönül
Kuşol kanatlan gönül
Aylara doymaz iken
Yıllara katlan gönül

665
Leyli gülüm daneden
Kismet aldım daneden
Kudreti mevla ile
Güzel doğmuş aneden

666
Limon kestim yiyen yok
Nedir halin diyen yok
Yenile bir yar sevdim
Gözün aydın diyen yok

667
Leyli güzel yavrular
Kuş yuvada yavrular
Anneler neler çeker
Büyüyünce yavrular

668

Leyli gözler açalu
Yeşillendi şu çalu
Dillendim destan oldum
Sırrım dala açalu
Hep kuşlar nana konar
Sende ne var açalu

669

Maniyi baştan söyle
Kalemi kaştan söyle
Karnının açlığı var
Ekmekten aştan söyle

670

Maniye mani kelâm
Yarime benden selâm
Darımasın küsmesin
İnşallah anın olam

671

Mani bilmem nideyim
Gangi (1) yola gideyim
İllerinki dal çibık (2)
Ben yarime ne deyim

672

Maniyim manam yoktur
Öksüzüm anam yoktur
Şu Çorumun içinde
Benim bir hanem yoktur

[1] Gangi, hangi demektir.

[2] Dal çibık, görpe nazik demektir.

673

Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Yarım senin yolunu
Ölenedek gözlerim

674

Maniyi biraz derler
Güzeller naz ederler
Herkime derdim yansam
Bu dert sana az derler

675

Mani mani dört mani
Üşümüşem ört beni
Koynunda terlemişim
Sinende kurut beni

676

Maniciyim manici
Her dertlere yanıcı
Âlemi sel alınca
Ben olayım gemici

677

Mani maniyi açar
Manilerden kim kaçar
Doğru söyle manici
Cenneti kimler açar

678

Mani demeğe geldim
Kaymak yemeğe geldim
Muradım kaymak değil
Seni görmeğe geldim

679

Mailim kaşına ben
Diline dişine ben
Atun hamail olsam
Sarılısam doşüne ben

680

Mor menevşe külşende
Vüعودmu kaldı bende
Yanıyom ateşine
Merhamet yokmu sende

681

Mekkede hurma biter
Dalında bülbül öter
Ergen (3) kızlar koynunda
Çiğitsiz meyve biter

682

Mektup saldım vardımı
Kimse bilmez derdimi
İçerimden yanıyom
Mevlam etsün yaidımı

[3] Bekâr karşılığıdır. Arapçası

bakirdir.

Halkevinin Ağustos ayı çalışma programı

1 — Evimiz idare heyeti bu ay içinde mutat toplantısını yapmış, evin idarî ve şubelerin çalışmaları etrafında kararlar alınmıştır.

2 — Evimiz salonunda iki defa köy katipleri toplantısı yapılarak köy işleri mümeyyizi tarafından konferans verilmiş ve bazı usullerin tatbiki öğretilmiştir.

3 — Tatil dolayısıyla daire intihabiyelerini gezmek üzere gelen mebuslarımıza Parti tarafından evimiz salonunda bir ziyafet verilmiş, bu esnada memleket işleri üzerinde uzun görüşmeler yapılmış, esnaf mümessilleri ile hasbühal edilmiş ve Çorumda bulunduğu müddetçe evimizde misafir kalmışlardır.

4 — Posta memur ve müvezzi-lerinin imtihanı evimiz salonunda yapılmış ve imtihana altmış zat iştirak etmiştir.

5 — Zehirli gazdan korunma çareleri hakkındaki kurs haftada iki gün pazartesi, perşembe akşamları olmak üzere devam etmekte ve bir çok vatandaş kursa iştirak etmektedir.

6 — Evimiz komiteleri haftahk

mutat toplantılarını muntazaman icra etmişlerdir. Bilhassa spor komitemiz atıcılığa ehemmiyet vermekle beraber Eylül içinde İstanbulda icra olunacak Türkiye serbest güreş birinciliği müsabakasına hazırlanmak üzere pehlivanlarına mütemadî egzersizler yaptırmaktadır.

7 — 30 Ağustos Zafer ve Tayyare bayramının lâyık olduğu değerle tes'idini temin için evimizce icabeden tedbirler alınmış ve ev baştan başa tezyin edilmiş, radyo ogün programı dahilinde çalıştırılmış ve bando sabahtan akşama kadar faaliyette bulundurulularak halkın şevk ve heyecanını arttırmağa vesile olmuştur. Gecesi askerlerin fener alayına halk da iştirak etmiş, evimiz salonunda Süel Komutanlık tarafından bir zafer balosu verilmiştir.

8 — Merkeze onbeş yirmi kilometre mesafede bulunan Buğabağı, Teslim, Ovasaray, Çalkışla, Mühürler köylerine yağın yağmurlardan mütevellid gelen selden birçok

evlerin yıkıldığı ve halkın sular içinde kaldığı haber alınması üzerine Evimiz Sosyal yardım şubesi hemen köylere giderek ioab eden tedbirleri almış ve Buğabağı köyünde 555, Teslim köyünde 72, Kayı köyünde 36, Saray köyünde 127, Çalkışla köyünde 40, Mühür-

ler köyünde 25 adam ki ceman 855 adama beşer günlük ekmeke vermek suretile yardımda bulunmuş ve harap olan su yollarının keşfini yaptırarak tamirata başlamıştır.

9 — İşbu Ağustos ayında seldonda bir tane nikâh merasimi yapılmıştır.

Eylül ayına ait rapor

1 — Evimiz idare heyeti haftalık mutat toplantılarını yaparak görüşmeler yapmış ve şube işleri hakkında kararlar ittihaz etmiştir.

2 — Ankaradan şehrimize gelen memleket coğrafya tedkik heyetine Evimiz tarafından Parti salonunda bir yemek ziyafeti verilmiş ve uzun görüşmelerde bulunulmuştur.

3 — Zehirli gazlardan korunma çareleri hakkında Evimiz salonunda haftada iki defa konferans verilmiştir.

4 — Evimiz salonunda köy katipleri toplantısı yapılarak köy kanunu ve köy işleri hakkında büro mümeyyizi tarafından konferans verilmiştir.

5 — Evimiz salonunda bu ay içinde iki tane nikâh merasimi yapılmıştır.

6 — Selden evi tamamen harap olan Kayı köyünden iki haneye un vermek suretile yardım yapılmıştır.

7 — Selden su yolları tamamen harap olup su ihtiyaçlarını tedarikte fevkalâde güçlük çektileri anlaşılan Buğabağı köyüne 92,5 lira sarıile su yolları tamir ettirilmiş ve ihtiyaçları temin edilmiştir.

8 — Orta mektebe giden iki çocuğun levazımı dersiyeleri ve civar vilâyetlere okumak için giden fakir mektep talebelerinden 9 çocuğun da yol paraları evimiz tarafından temin edilmiş ve 134 lira sarfedilmiştir.

9 — Ankarada yapılan güreş spor bölgesince sekiz pehlevan gönderilmiş, bunlardan 87 kiloda Mehmed Ali Demirka adındaki gü-

reşçimiz serbest güreş Türkiye ikinciliğini kazanmıştır.

10 — Ar şubesi mutata veçhile muayyen zamanlarda musiki ted-

Halkevimizin Birinciteşrin ayı içindeki çalışma faaliyeti

Birinci teşrin ayı içinde evimizi muhtelif sebeplerle bir çok yurdaş ziyaret etmiştir.

Bu ay içinde altı defa idare heyeti ve iki defa Dil, Tarih, Edebiyat komitesi ve üç defa Gösterit kolu toplantısı yapılmış ve diğer komiteler de mutata icimalarını yapmışlardır.

Sosyal yardım kolu yoksul talebelere kitap ve levazımı dersiyeye yardında bulunmuş ve iki fakirin de yiyeceği temin edilmiştir.

Evimiz temsil kolu Cumhuriyet bayramında iki temsil vermiştir.

Evimiz Ar şubesi Cumhuriyet bayramında bir konser vermiş ve bando her gün meydanlarda muhtelif parçalar çalmıştır.

risatı yapmakta ve evimiz bandosu ayrıca halka her gün umumî meydanlarda konser vermektedir.

29 Teşrinevel Cumhuriyet bayramında yapılan törene bütün azâ arkadaşlarımız da iştirak etmiş ve Atatürkün heykeline Evimiz adına bir çelenk konmuştur. Geçid resminde bandomuz da bulunmuş ve Evimiz salonunda o gece bir balo verilmiş ve beşyüz zat iştirak etmiştir.

Evimiz kitapsarayına muhtelif yerlerden kitap ve mecmualar gelmiş ve bunlar okuyucuların istifadesine konmuştur.

Evimiz salonunda köy kâtipleri, zehirli gazlar hakkında ümüraya verilen konferans, ve postahaneyeye alınacak memur, müstahdemleri gibi muhtelif toplantılar da olmuştur.

Yerli Haberler

Parti Kongreleri

Bu ay içinde vilâyetimiz dahilindeki Halk partisi ocak, nahiye, kaza kongrelerinde halkın ihtiyac ve dilekleri üzerinde hararetili görüşme ve konuşmalar yapılmıştır. Hükümetle, halkın yakından temasını temin eden ve memleketin hakikî ihtiyaçlarını tebarüz ettiren bu uğurlu toplantılar, aynı zamanda milletimizin büyüklerine bağlılıklarının da bir vesilesi tazahürü olmuştur. Ebedî Şef Atatürkün manevî huzurlarında geçirilen ihtiram vakfelerile ruhu ulvisi taziz ve tebci edilmiş, Millî Şef İsmet İnönüne, mesai arkadaşlarına partililerin, samimî duygularına tercüman olan, bağlılık ve saygılarını bildiren telgraflar çekilmiştir.

Petrol Araştırması

Çorum merkez kasabasında bağzı petrol tezahüratı hakkında geçen nushamızda kısaca malûmat vermiştik.

Mağden Tedkik ve Arama Enstitüsü petrol gurubu direktörü kıymetli mühendis ve jeolog Sayın Bay Cevad Eyub Taşman ile mezkûr müessese jeologlarından Bay Dr. Lan evvelce yapılan tedkikatı daha ziyade tevsî etmek üzere bir hafta mukaddem şehrimizi teşrif etmişler, iki gün devam eden incelemeden sonra Ankaraya avdet buyurmuşlardır.

Bu tedkikattan da müsbet neticeler elde edildiği ve ilkbaharda sondağ ameliyatının başlayacağı haber alınmıştır.

Meb'uslarımız Çorumda

Bir hafta evvel Çorumu teşrif eden, sayın meb'uslarımızdan Bay Şakir Baran, Bay Süleyman Köstekçi oğlu memlekette ihtiyaçları hakkında halkla ve partililerle görüşme ve konuşmalar yaparak Ankaraya avdet etmişlerdir.

17 numaralı dergideki «Çorum Halayı» başlıklı yazıda bazı istinsah ve tertip hataları olmuştur. Tashih eder ve özür dileriz.

Sahife	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
517	2	20	Can attığını	Can attığını
517	1	20	Yakında	Yakından
518	1	16	Farkına	Kırkına
518	1	23	Noas	Nüans
518	2	2 ve 3	Mahur	Mihver
518	2		(Boş bırakılmıştır)	3 — İkileme
521	2	15	İgilme	İkileme
522	1	12	»	»
522	2	(1 ve 18)	»	»
523	2	7	Fırlatılmadığı	Fırlatıldığı

(Fotograf 8)

Çorum Halayı figürlerinde

Çoramlu sayı : 17

(Fotograf 9)

(Fotograf 10) 12

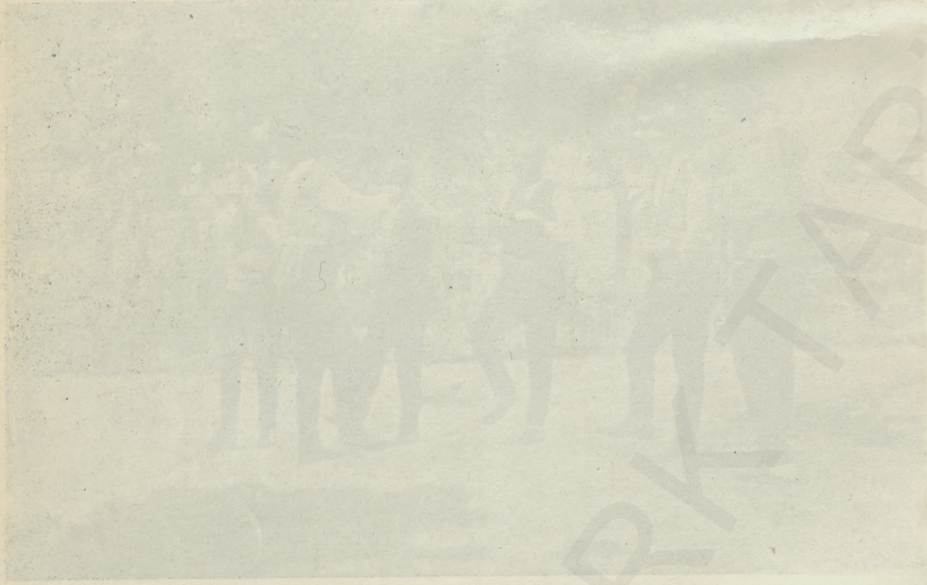
Çorum Halayı figürlerinden :

(Fotograf 11)

Çorumlu sayı : 17

(Fotograf 10)

(Fotograf 11)

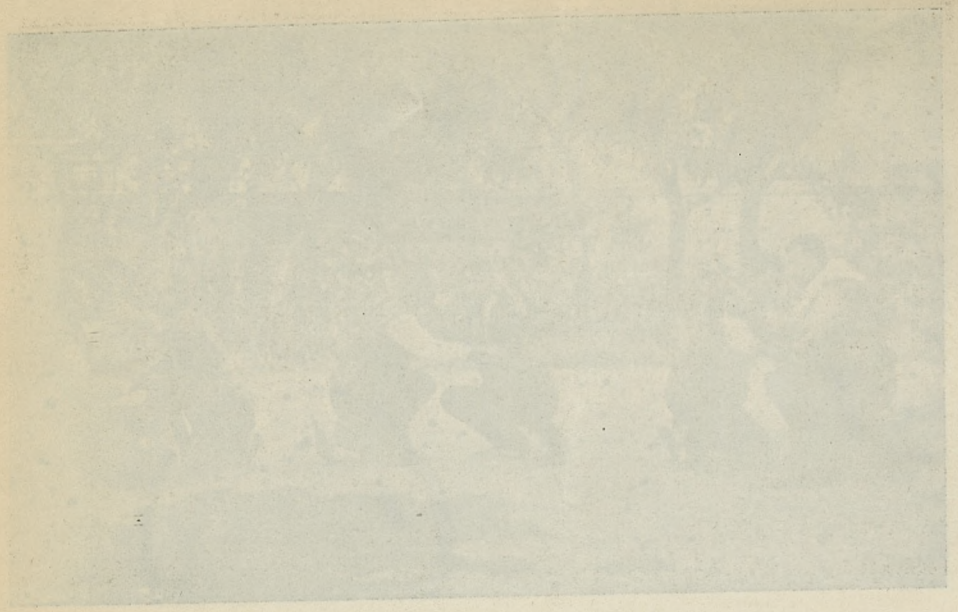
(Fotograf 12)

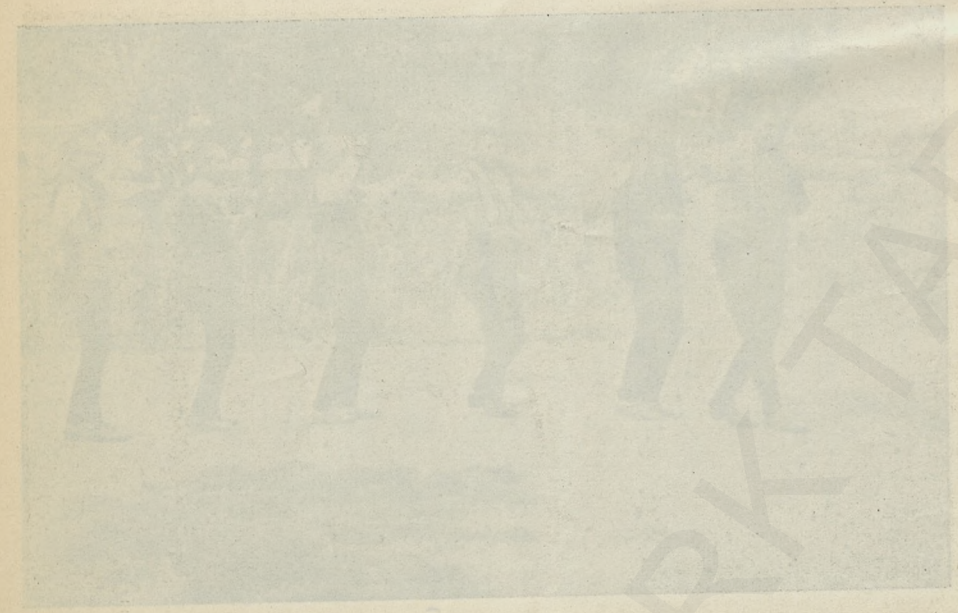
Çorum Halayı figürlerinden :

(Fotograf 13)

Çorumlu sayı : 17

(Fotograf 13)

(Fotograf 13)

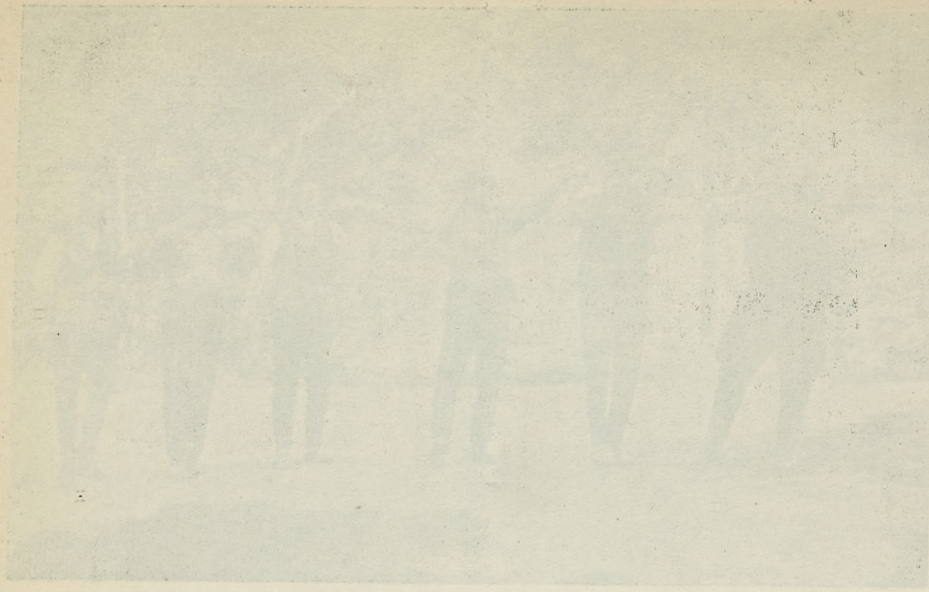
(Fotograf 14)

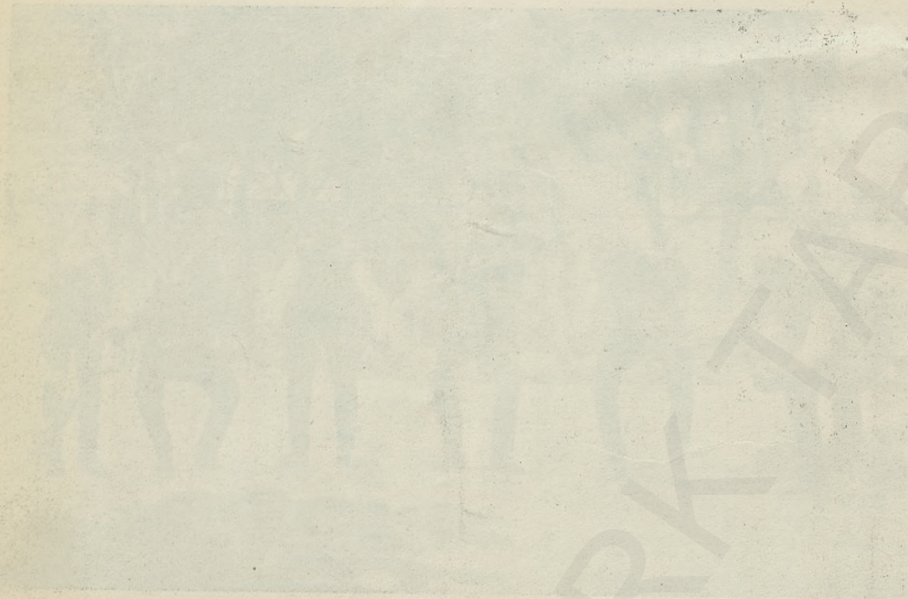
Çoram Halayı figürlerinden :

(Fotograf 15)

Çorumlu sayı : 17

(Fotograf 14)

(Fotograf 15)

(Fotograf 16)

Çorum Halayı figürlerinden

Çorumlu sayı : 17

(Fotograf 17)

Çorum Halayı

Bağlama ile [*]

ArNşiv o. 541-250

The musical score is written for Bağlama and consists of several sections. Section A is the main melody, followed by Section B and its second ending (B2). Section C is a 27-measure section with a tempo of J=69 and a 4/2 time signature. Section D is a 63-measure section with a tempo of J=63 and a 2/4 time signature. Section E is a 104-measure section with a tempo of J=88, followed by a 112-measure section with a tempo of J=112. The score concludes with a final section.

Bundan sonraki tekrarlarında tempo 126 dir. Oyunda 130 u geçtiği vakidir.

M. SÖZEN

[*] Bağlamada Ud mızrabı kullanılmaktadır.

[**] Oynatma kısmı yahut diğer kısımlar oyunun icabına göre birkaç defa tekrar edilir.

ÇORUMLU

Çorum Halkevi Dil, Tarih ve
Edebiyat komitesi çıkarır

YIL : 2 SAYI : 19

1 ŞUBAT 1940

Basıldığı yer : Çorum Vilâyet Matbaası